

Kritická recepce fantastiky

- **Obranná pozice**
- Ann Swinfenová: In Defence of Fantasy: „[...] možná jeden z nejobtížnějších aspektů vážné kritické studie o fantasy vyplývá z postoje většiny současných kritiků – postoje, který naznačuje, že takzvaně ‚realistický‘ způsob psaní je poněkud hlubší, více morálně závazný, více provázaný se ‚skutečnými‘ lidskými starostmi, než režim psaní, který využívá úžasné [marvellous].“
- **Fantastické nemůže být seriózní ani kvalitní**
- Farah Mendlesohn, Edward James: Short History of Fantasy: „Dokonce i když fantasy získává stále větší oblibu, kritici se snaží oddělit ‚dobré věci‘ a tvrdit, že nejsou ‚fantasy‘.“
- David Mitchell: Atlas mraků
- Susanne Clarková
- Jonathan Strange & pan Norrell

O „podřadnosti“ fantastiky

- Diane Waggoner: „*Někteří čtenáři nejsou schopni poskytnout víru fantazii (fantasy), a to buď proto, že je představa nadpřirozeného stvoření znechucuje, nebo proto, že si spojují fantazii s dětinskostí.*“
- *Ursula K. Le Guin: Why are Americans Afraid of Dragons*
- Leonard Mlodin: Vědomí podvědomí
- Nutkavá **kategorizace** - pomáhá třídit informace
 - - Mozek za ni odměňuje
 - - Už jen zařazení objektu do určité kategorie může ovlivnit jeho hodnocení
- **My x Oni**
- Potřeba identifikace se skupinou a vymezení se proti ostatním
- Podvědomá snaha přeměnit tajuplný příběh na pochopitelnější a běžnější
- Zkreslení vzpomínek – mysl se řídí podvědomými **vnitřními scénáři**, které mají za úkol vyplnit mezery v paměti tak, aby informace byly konzistentní s naší představou o světě.
-

Ozvláštnění

- Viktor Borisovič Šklovskij – ruský formalismus
- Úmyslné podtržení cizosti a nezvyklosti jevů a věcí, které se tak otevírají novým, neautomatizovaným úhlům pohledu
- Bertold Brecht – **Verfremdungseffekt**
- (alienation, estrangement effect, zcizení)
- Aktivace diváka prostřednictvím stylistické inovace →
- znemožnění automatického ztotožnění umění se skutečností
- → hlubší reflexe uměleckého díla (Zadržitelný vzestup Artura Uie – veršující gangsteři)
- **Stylistické ozvláštnění – na rovině diskurzu**
 - X
- **Ozvláštnění ve fantastice – primárně na rovině příběhu**
- Brian Attebery: *Ve Šklovského teorii je to forma, co obnovuje kamenovitost kamene. Komplexnost, složitost – jedním slovem básnickost – poselství zabraňuje naší zvykové reakci a otevírá oči k realitě objektu. Ale v SF je toto odcizení více koncepční a méně verbální. Je to nová myšlenka, která nás šokuje do vnímání spíše než nový jazyk básnického textu.*

J. R. R. Tolkien – O pohádkách

- 2006 Netvoři a kritikové a jiné eseje (Praha: Argo)
- **Klíčové funkce fantasy**
- **Fantazie** – „Čím pronikavější a bystřejší rozum, tím dokonalejší fantazii vytvoří.“
- Poznání skutečnosti bez otrocké závislosti na ní
- **Obnova** – *Měli bychom opět pohlédnout do zelené barvy a nechat se vyburcovat (ne však oslepit) modrou a žlutou a červenou. Měli bychom potkat kentaura i draka a pak možná znenadání, tak jako dávní pastýři, spatřit ovce, psy, koně – a vlky.*
- Znovunabytí jasného pohledu
- **Únik** – *Svět tam venku není o nic méně skutečný jen proto, že jej vězeň nevidí.*
- Útěk dezertéra x únik vězně - rozšíření a prohloubení reflexe skutečnosti
- **Útěcha** – eukatastrofa – naděje, útěcha šťastného konce

S.C. Lewis

Kdo byste očekával, že bude nejvíce zaujatý a nepřátelský k myšlence úniku?

Žaláčníci

J.R.R. Tolkien

Co je na úniku špatného

Rozvoj fantazie

?

Únik kam

Rozšíření obzorů

Darko Suvin – Poznávání a odcizení

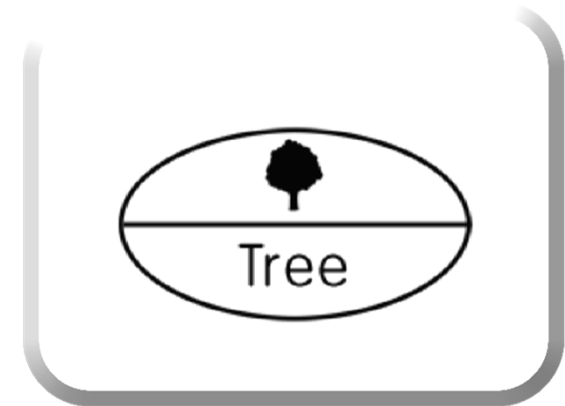
- **Cognition (poznávání) X Estrangement (zcizení)**

- Zcizení – Bertold Brecht: „Zobrazení, které nás odcizuje, nám sice dovoluje rozpoznat subjekt, ale zároveň nám jej zahaluje neznámostí.“
- Poznání – hledání racionálního porozumění pravidel fikčního světa
- Cognitive – non cognitive, estranged – naturalistic
- **Fantastika x mainstream**
- Cognitive, estranged x cognitive, naturalistic
- **Science fiction x fantasy**
- cognitive, estranged x non cognitive, estrangened
- *„Science fiction je tedy žánrem, jehož postačující, ale bezpodmínečné podmínky jsou přítomnost a interakce odcizení a kognice (poznání), a jehož hlavní formální prostředek je imaginativní stavba, která je alternativou k autorovu empirickému světu.“*
- X John Clute - naprostá většina SF usiluje o pravý opak odcizení; při popisu nových, neznámých věcí a stavů se snaží najít metodu, jak je čtenáři přiblížit. Jinými slovy se pokouší ukazovat neuvěřitelné jako hodnověrné a důvěrně známé.

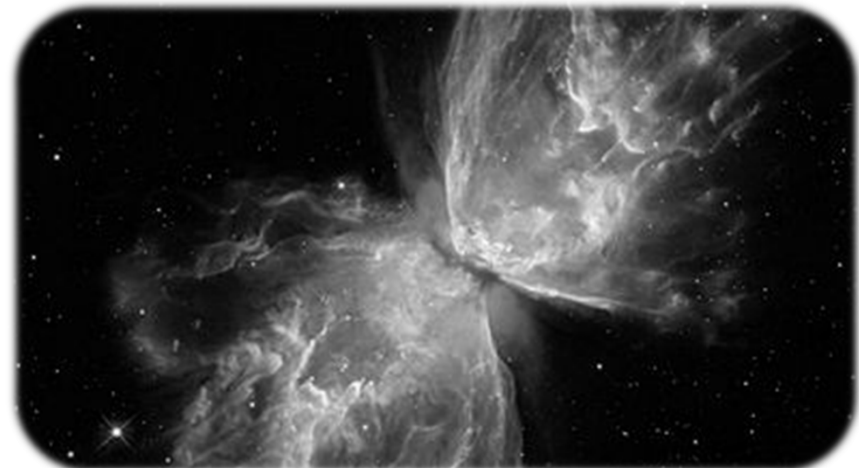
Označující nebo označované?

- Signifiant x signifié
- Ferdinand de Saussure – strukturalismus
- Co x Jak
- Co a jak
- Ursula K. Le Guin: From Elfland to Poughkeepsie (1973)
- *„A velikost duše se ukazuje v promluvě. Alespoň v knihách. V životě očekáváme pochybení. V naturalistické beletrii také očekáváme pochybení a smějeme se příliš hrdinským hrdinům. Ale ve fantasy, která namísto nápodoby zažívaného zmatku a složitosti existence se snaží naznačit řád a čistotu (jasnost, ostrost) základní existence – ve fantasy nemusíme dělat kompromisy. Každé pronesené slovo má smysl, i když význam může být stěží patrný.“*
- **Jasnější, čistší jazyk** – není potřeba kopírovat chaos skutečnosti
- X
- **Skutečnost SF** – Robert Scholes: *„hodně SF je psáno řemeslným jazykem, obstojném, ale neoplývajícím elegancí.“*

Metafora ve fantastice

- Lance Olsen: „*Jazyk fantastického textu bere obrazné doslovnost a přijmout sebe sama jako poezii [...]. Místo chápání slova jako rovnice. V tomto přístupu připodobnění mizí z fantastiky*“
- *Fantastická literatura a mainstream*
- *jako dva odlišné kódy, dvě odlišná čtení*
- *Její svět vybuchl*
- *Samuel R. Delany: Science Fiction and „Literature“*
- *Frederik Pohl, Cyril M. Kornbluth: Obchodníci s vesmírem: „Rozetřel jsem si po obličejí mýdlový krém na odstranění vousů a oplachoval jsem jej tenkým pramínkem vody ze sladkovodního kohoutku.“ (fresh water tap)*
- *Amy Sterling Casilová: Políbit hvězdu*
- *Napětí mezi doslovností a metaforičností*
- *Jedna z velkých výhod fantastiky*

Realističnost ve fantastické literatuře

- Brian Attebery: *„I když jsou kontrastními módy, mimésis a fantasy nejsou protiklady. Mohou koexistovat a také koexistují v jediném díle, čistě mimetická ani čistě fantastická literární díla neexistují.“*
- Prezentace fantastických prvků v rámci známého
- Přirozené fikční světy - možnost implikovaného rozšíření fikčního světa
- Dokreslování míst nedourčenosti na základě zkušenosti aktuálního světa

- Fantastické světy – nelze se spoléhat na zkušenost
- ALE závislost na mimésis – předchází nutnosti podrobně popisovat každý detail
- Řídkost fantastických světů (Attebery)

- Tolkien: „dosáhnout ‚vnitřní konzistence reality‘ je tím obtížnější, čím nepodobnější jsou představy a přeskupení prvotního materiálu skutečnému uspořádání Prvotního světa.“

Proč jsou populární sdílené SF světy

- Lenost?
- Zvyk?
- Tvorba mega-textu? (Broederick)
- Gary K. Wolfe – **ikony** (prototypické prvky)
- Síť vzájemných vztahů mezi texty fantastické literatury umožňující dokreslovat mezery ve fikčních světech podle určitých vzorů – víceméně společná podoba vesmírných lodí (není-li výslovně nahrazena jinou představou), zasazení fantasy textů do feudální středověké společnosti a podobně.
- **Vypůjčování konkrétních motivů v rámci fantastických textů nemusí být vždy znakem derivativní literatury**, ale autorskou strategií napomáhající úspěšné rekonstrukci fikčního světa čtenářem.
- Attebery: Stories about Stories - podstatné a pro kvalitu textu určující není přejímání témat, jejich sdílení fantastickou komunitou, ale to, jak jsou transformována a jaké nové významy a výklady nabízejí.

Potlačení nevíry x sekundární víra

- Ann Swinfenová: *„Spisovatel fantasy nemůže začít tak, jako realistický spisovatel, s daným prostředím, s daným dědictvím myšlenek a přesvědčení, daným uspořádáním světa. To vše musí nejprve postavit, ale poté, co si udělá vlastní pravidla, musí je dodržovat. Musí vyvolat sekundární víru nebo ztratí zájem i důvěru svého čtenáře.“*
- **Potlačení nevíry** nutné i u mimetických narativů
- – existence hrdiny, události...
- X
- **Vyvolání sekundární (literární) víry**
- v existenci nadpřirozených světů
- a bytostí...
- Tolkien, Diane Waggoner

Diana Waggoner: Fantasy

- 1) **Fantasy je nejméně závislá na fyzických skutečnostech aktuálního světa ze všech literárních forem.** (x science fiction, vědecká věrohodnost)
- 2) **Fantasy dílo selhávající při tvorbě věrohodného fikčního světa selhává úplně –** nehledě na literární kvality textu a na umělecký záměr autora.
- 3) **I parodická a komická fantasy musí nutně být nutně prezentována jako pravdivá v rámci fikčního světa.**
- 4) **Všechny nadpřirozené, fantastické prvky – zejména postavy – v textu musejí být věrohodné a mít zřetelnou motivaci** (duch ve fantasy x v hororu)
 - *Ann Swinfenn: „To, co může na první pohled vypadat jako paradox, ve skutečnosti leží v srdci fantasy: pro vytvoření nápaditého a smyšleného světa je nutné věrně dodržovat pravidla logiky a vnitřní konzistence, která, přestože se mohou lišit od těch, jež působí v našem vlastním světě, musí platit stejně jako jejich paralelní fungování v normálním světě.“*

Důležitost odstupu a univerzální příběh

- **Oddálení od reálií aktuálního světa** → jasněji vidět vztah mezi obyčejným a nadpřirozeným, profánním a sakrálním.
- **Nadhled**
- Probuzení nové vize, čerstvý pohled na skutečnost
- Robert Scholes – Strukturální fabulace – Literatura je silou umožňující přijmout – na racionální i emoční rovině – lidskou **odpovědnost** za budoucnost světa.
- **Terry Pratchett**
- záměrně typizované postavy, typizované
- příběhy poukazují ke své univerzálnosti,
- všudypřítomnosti a opakovanosti.
- Základní příběhy, vzorce, které se mohou
- zhmotnit, naplnit v každé době a každé zemi.
- Kruté příběhy x veselé kulisy

Studium fantastické literatury

- Encyclopedia of Science Fiction: <http://www.sf-encyclopedia.com/>
- Encyclopedia of Fantasy: <http://sf-encyclopedia.uk/fe.php?id=0&nm=introduction> to the online text
- the International Association for the Fantastic in the Arts: <http://wiz.cath.vt.edu/iafa/abt-iafa.htm>
- Science Fiction Research Association: <http://sfra.org/about>
- The Society for Utopian Studies: <http://utopian-studies.org/>
- The Utopian Studies Society: <http://www.utopianstudieseurope.org/index.php>
- The Science Fiction Foundation: <http://www.sf-foundation.org/>
- The Finnish Society for Science Fiction and Fantasy Research: <http://finfar.org/en/>

Odborné časopisy

- Journal of the Fantastic in the Arts: <http://www.fantastic-arts.org/jfa/>
- Science Fiction Studies: <http://www.depauw.edu/sfs/>
- Foundation: The International Review of Science Fiction: <http://www.sf-foundation.org/publications/foundation/index.html>
- Extrapolation: <http://extrapolation.liverpooluniversitypress.co.uk/>
- Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research: <http://journal.finfar.org/journal/>
- The Eaton Journal of Archival Research in Science Fiction: <http://eatonjournal.ucr.edu/>

Konference, diskuzní skupiny

- International Conference on the Fantastic in the Arts (ICFA) - <http://www.fantastic-arts.org/annual-conference/next-2/>
- Eaton Science Fiction Conference - <http://eatonconference.ucr.edu/about.html>
- Science Fiction Research Association Conference (SFRA) - <http://sfra.org/sfra2015>
- British Society for Literature and Science Conference, University of Liverpool - <http://www.sfra.org/node/72>

- the International Association for the Fantastic in the Arts Public Listserv - <http://www.fantastic-arts.org/blog-archive/>
- LEGIE - databáze knih Fantasy a Sci-Fi - <http://www.legie.info/>

Mezioborové přesahy

- Fantastika v různých médiích – literatura, film, divadlo...
- Lingvistika – neologizmy, konstruované jazyky...
- Religionistika – kontraintuitivní reprezentace, uchopení nadpřirozeného
- Sociologie – fandom, komunita
- Kognitivní psychologie – vztah k nadpřirozenému
- Filozofie

Vnitřní členění fantastické literatury

- **Tradiční model**

- Science fiction Fantasy Horror
- science fantasy, hard sf,
- vesmírná opera
- utopie, antiutopie, kyberpunk

- volná fantastika, volná fantazijní hra, příběhy s tajemstvím, slipstream, fantaskní literatura
- Magický realismus?
- *Michal Ajvaz, Gabriel Marcía Márques, Jáchym Topol, Čingiz Ajtmatov, Markus Zusak, Haruki Murakami*

Horror – patří nutně do fantastiky?

- Podle čeho se charakterizuje?

- Nikoli podle obsahu (a tj. výskytu fantastického prvku), ale na základě estetických kritérií
- Soustředěnost na archetypální komplex lidských pocitů vyvolávajících hrůzu a děs.
- Psychologický redukcionismus až pornografie děsu
- Ondrej Herec – Fantastika a realismus
- *„Blízku príbuznosť hororu s inými žánrami fantastickej literatúry presvedčivo dokumentuje hojný výskyt hororových prvkov vo fantasy aj vo vedeckej fantastike, a naopak, hororový des účinne podporuje odborná alebo pseudovedecká argumentácia či iné techniky kognitívneho ozvláštnenia.“*
- Nelze stejným způsobem doložit příbuznost hororu s detektivkou?

Orson Scott Card – Tři kategorie hororu

- Děs (dread)
- Napětí, tušení něčeho špatného a nejistota
- Víme již, že je čeho se bát, nejsme však ještě schopni identifikovat, oč konkrétně jde.
- Úzkost, která se dostaví s uvědoměním, že manželka měla být již před hodinou doma, při zaslechnutí podivného zvuku z dětského pokoje, při pohledu na vlnící se záclony u pootevřeného okna, které jste se vší jistotou zavřeli.
- Hrůza (terror)
- Blížící se silueta třímající nůž, přední světla kamionu ve vašem jízdním pruhu za zatáčkou atd.
- Uvolnění oproti děsu, adrenalin, víte, co čekat a s čím se musíte vypořádat.
- Zděšení (horror)
- ex post, následky děsivé události, kolísání mezi odporem a soucitem s obětí.
- Opakováním ztrácí působivost → nutnost vymýšlet čím dál drastičtější náměty.

Umění hororu

O.S. Card: „*Udělat to tak, že diváci soucítí s postavou natolik, že se bojíme toho, čeho se bojí ona, ze stejných důvodů jako ona. Nestojíme mimo, abychom se dívali, jak ji pokrývá krvavý sliz,*

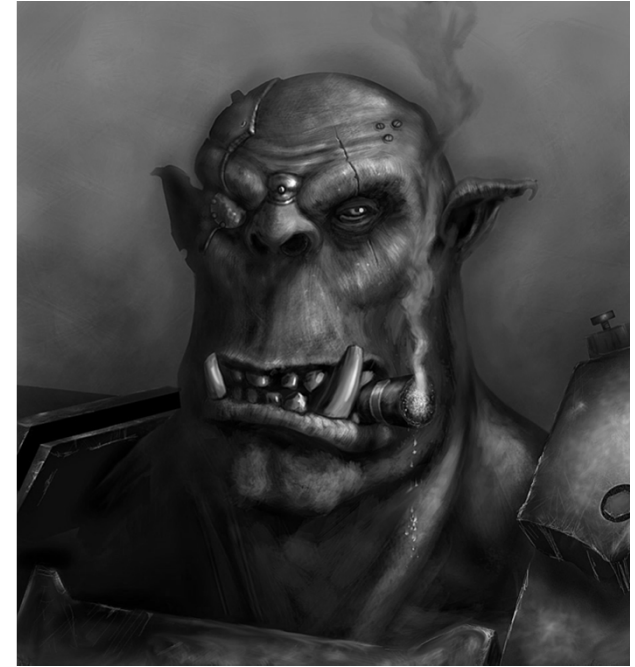
nebo třeštili oči na její zející rány. Stojíme v ní a očekáváme hrůzné věci, které se mohou stát nebo se opravdu stanou. Fiktivní mrtvolu dokáže rozsekat každý. Ale jen vypravěč to umí udělat tak, abyste doufali, že hrdina přežije.“

- Stephen King (1947)
- To
- Carrie
- Prokletí Salemu
- Vykoupení
- Řbitov zvířátek

Science fiction X Fantasy

- V současné podobě spíše rámcové, typizované
- a intuitivní
- Povrchní dělení podle charakteristických kulis:

- **Science fiction**

- Poznávání vesmíru a vyspělá technika
- Setkání s představiteli mimozemského inteligentního života

- **Fantasy**

Dobrodružné výpravy různorodých Roboti skupinek

Čarodějové a draci

Zářící meče a magie

Elfové, trpaslíci, středověké kulisy

- Co když elfové dorazí na planetu zemi jako delegace z vesmíru?

Méně povrchní dělení

- **Orientace na časové ose**

- **Science fiction**

- Budoucnost, osud lidstva
- Technika, objevy
- Dnes tušené problémy
- Kolonizace vesmíru
- Obrat vědy proti člověku
- Genocida jiných bytostí

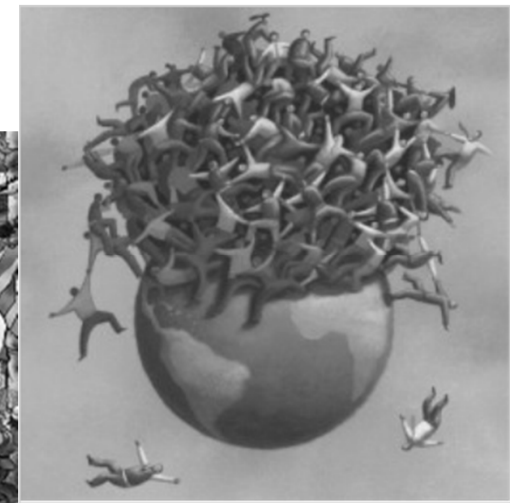
- **Fantasy**

Minulost

Středověk – podle technické vyspělosti a společenského uspořádání, feudální systém, omezená vzdělanost

- **Inspirace**
- Vědou Mytologií, pohádkami, středověkou romancí
- **Metoda**
- Extrapolace Transcendence, náboženství, sklon k mysticismu
- = přenesení současných jevů do budoucnosti a jejich zveličení do extrémní polohy. Konfrontace se soudobým, čtenáři známým, stavem – hrozba přelidnění, klimatické změny...
- Harry Harrison - Místo, místo! Více místa! (1966, česky 1995)
- **Přístup**
- Racionálnost Romantismus

Kritérium vysvětlitelnosti

- **James Gunn – Touchstones**
- Realistické otázky x psychologická uvěřitelnost

- **PLATÍ TO?**
- **Ikony science fiction** – (Wolfe) – roboti, monstra, mezihvězdné cesty...
- Pokročilá technologie a (pseudo)vědecká hantýrka
- Isaac Asimov: Špatná SF „zastávaná řadou lidí, kteří vědí velmi málo o vědě a kteří raději volně spekulují, aniž by se museli namáhat osvojit si pravidla hry.“

Vědeckofantastická literatura

- Science fiction – hard SF – vědeckofantastická literatura (VFL)
- **Ivo Železný – *Stvořitelé nových světů***: „*Science fiction je realistická část fantastické literatury, která užívá v reálném, ať už budoucím, přítomném či minulém světě znalostí a vynálezů, které v době vzniku díla nebyly všeobecně známy, skutečností, které dosud nenastaly, a teorií, které nebyly uplatněny v praxi. V obou případech pomyslnost čili fantastičnost je první určující znak, sepětí s vědou druhý určující znak science fiction.*“

- Hrozba realismu
- Cleve Cartmill
- Astounding Stories
- (John Campbell)
- 1944

Extrapolace

Hyperbolizace

Od známého k neznámému

Od zkušenosti k víře

- O VFL se nedá hovořit v době,
- kdy ještě neexistovala věda jako
- typ lidské činnosti a jako relativně
- samostatná společenská síla.

- Vědecké poznatky nemohou být
- pouze kulisou ani platformou.

- Umělecký nositel vědeckého poznání, popularizátor vědeckých poznatků.
- Imanentně vyjadřuje i ničivé síly přírody a temné stránky duše.
- *Hal Clement – Těžká expedice, Arthur C. Clarke, Greg Bear, Greg Egan..*
- *Stanislaw Lem*

Science fantasy – příběhy na pomezí

- Aleš Langer: „Vědeckost, resp. vědecká podmíněnost, jako kdysi nutný a typický rys děl tohoto typu, byla stále více zasunována do pozadí, kupředu se drala volná fantazie a neomezovaná fabulace a spekulace.“
- Arthur C. Clarke: „Any sufficiently advanced technology is indistinguishable from magic.“ (Jakákoli dostatečně pokročilá technologie je neodlišitelná od magie.)

- **Vilma Kadlečková – Mycelium**

Věda a technologie – jako platforma

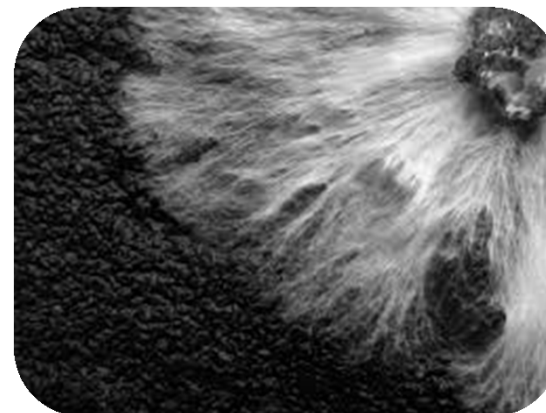
Náboženství, mystika

Mimozemské, skutečně cizí civilizace

Přesah

Vyprávění

Ironie, nadhled

Mezi vědou a fantazií

- Ondřej Neff - science fiction: „*Literatura fungující jako literární laboratoř, ve které se zkoumají reakce postav na dané podmínky existence.*“
- Typický problém definic science fiction: Neplatí jen pro science fiction a neplatí pro všechnu science fiction

- **Vladimír Páral**

*Pokušení AZZ (1982),
Romeo & Julie 2300 (1982),
Válka s mnohozvířetem (1983),
Země žen (1987)*

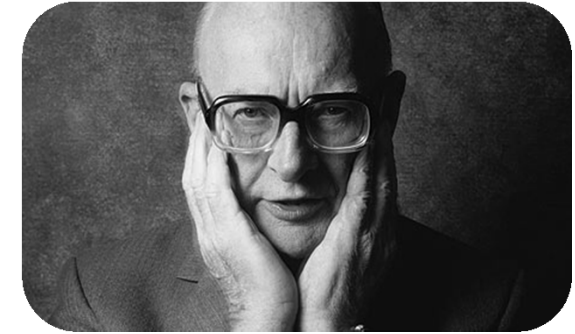
- *Soukromá vichřice: Laboratorní zpráva ze života hmyzu (1966), Milenci a vrazi (1969), Generální zázrak (1977)*
- Rozumovost X mimorozumovost
- Nutnost zastoupení obou složek

Isaac Asimov

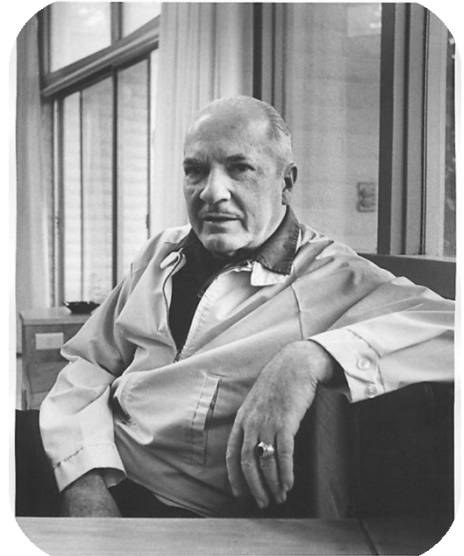
- Izák Judovič Ozimov
- * 1920 Petrovič v Rusku – zemřel 1992, New York, USA
- Spisovatel a biochemik, přes 300 vědeckých, populárně naučných a beletristických titulů, řada ocenění (Hugo, Nebula, Locus)
- Tři zákony robotiky (1942 – Hra na honěnou)
- 1) Robot nesmí ublížit člověku nebo svou nečinností dopustit, aby bylo člověku ublíženo.
- 2) Robot musí poslechnout člověka, kromě případů, kdy je to v rozporu s prvním zákonem.
- 3) Robot se musí chránit před poškozením, kromě případů, kdy je to v rozporu s prvním nebo druhým zákonem.
- Nultý zákon: Robot nesmí ublížit lidstvu nebo svou nečinností dopustit, aby mu bylo ublíženo.
- Série Nadace (1951-93, č. 1991-95)
- Ani sami bohové (1972, č. 1992) - Friedrich Schiller „Proti hlouposti ani sami bohové nic nezmohou.“
- Ocelové jeskyně (1954, č. 1970), Nahé slunce (1957, č. 1994), Roboti úsvitu (1983, č. 1993), Roboti a impérium (1985, č. 1993)
- Já, robot (1950, č. 1981)

Arthur C. Clarke

- 1917 Minehead, Spojené království – Kolombo, Srí Lanka
- Hard SF
- Technický optimismus
- Vynálezce principu geostacionární telekomunikační družice.
- Myšlenka satelitu zavěšeného na pevném místě na obloze už v roce 1945.
- Planetka „4923 Clarke“ a dinosaurus *Serendipaceratops arthurcclarkei* (Inverloch, Austrálie)
- 1986 založil Cenu A. C. Clarka – za nejlepší science fiction na britské půdě
- 1974 – interview o budoucnosti lidstva – online bankovníctví, nakupování, smartphony...
- 2001: Vesmírná Odyssea (1968, č. 1971) – mimozemští dozorcí usměrňující osud lidstva
- Setkání s Rámou (1973, č. 1984)
- Konec dětství (1953, č. 1992) – zájem o paranormální jevy, později se distancuje
- Zpráva o třetí planetě (výbor povídek 1982)
- Tajemný svět Arthura C. Clarka (1981), Svět tajemných sil Arthura C. Clarka (1984)

Robert Anson Heinlein

- 1907 Missouri, USA –1988 Kalifornie, USA
- Množství ocenění – Hugo, RetroHugo,
- Nebula, Damon Knight Memorial Grand Master Award
- (Velmistr žánru) – za celoživotní zásluhy o fantastiku
- „Historie budoucnosti“ – cyklické dějiny, i nefantastické mag.
- Jako první začleňuje téma politiky a sexuality – klíčový autor pro vznik sociální science fiction → Hard SF se odděluje jako samostatný podžánr science fiction
- Sociální a politická témata, neortodoxní partnerské vztahy, svobodná vůle, náboženství, radikální individualismus, vztah mezi fyzickou a citovou láskou
- Kontroverze: Protiválečná Cesta slávy x propagace armády v Hvězdné pěchotě
- Pravicové texty (za vlády R. Regana) - Až za slunce západ plout
- Socialista a antikomunista (30. léta)
- Vzpoura proti útlaku, útoky na rasové předsudky čtenářů...
- Cizinec v cizí zemi (1961, č. 1994) – proti organizovanému náboženství
- Měsíc je drsná milenka (1966, č. 1994) – návod k vytvoření nerozbitné podzemní organizace, Dveře do léta (1957, č. 1984), Vládci loutek (1951, č. 1992)

Fantasy

- John Clute: „*Fantasy je vnitřně soudržné vyprávění. Pokud se odehrává v tomto světě, vypráví příběh, který je v námi vnímaném světě neuskutečnitelný; pokud se odehrává v jiném světě, jde o neuskutečnitelný svět, třebaže příběhy, jež se v něm odehrávají, mohou být v jeho rámci možné.*“

• Neplatí vždy a všude

• Robert Holdstock – *Les mytág*

• Lavondys, Les kostí, Hloubení

• Brána ze slonoviny brána z rohu a další

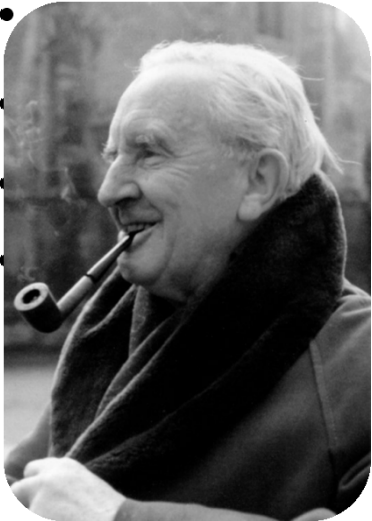
- Aleš Langer – Průvodce paralelními světy:
- „základním tématem jakékoli fantasy je boj dobra a zla.“
- Mervyn Peake – trilogie Gormenghast (1949-59)
- Groteskní, inspirace gotickým románem
- A surrealismem
- Fantasy jako podřadný žánr
- Darko Suvin – SF and the Geological Jungle: Parazitismus fantasy

Dvě tváře (hrdinské) fantasy

- V českém prostředí po pádu železné opony
- John Ronald Reul Tolkien

Robert Ervin Howard

Pán prstenů
Hobit
Silmarillion

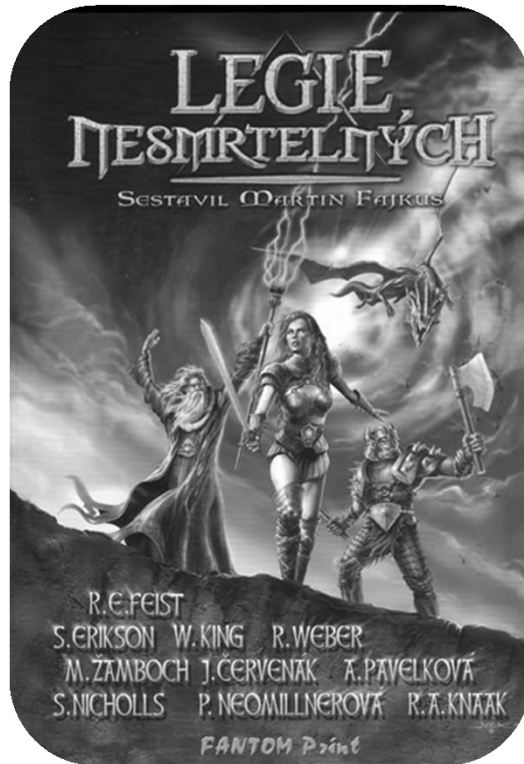
Muž z Cimmerie
Conan: Věž slona
Conan barbar

- High fantasy
- Mýtus
- Poselství
- Komplexita

Sword and sorcery
Napínavý příběh
Exkluzivní prostředí
Typizované postavy

Fantaskní literatura

- Ostrá hranice mezi SF&F a fantaskní literaturou?

Do značné míry umělá hranice – politika vydavatelství

- Dobrodružný příběh vyšperkovaný X umělecky hodnotný proud literatury atraktivními kulisami
- Konvenční úniková literatura ?

Odlišnosti mezi prototypovou SF&F a fantaskní literaturou

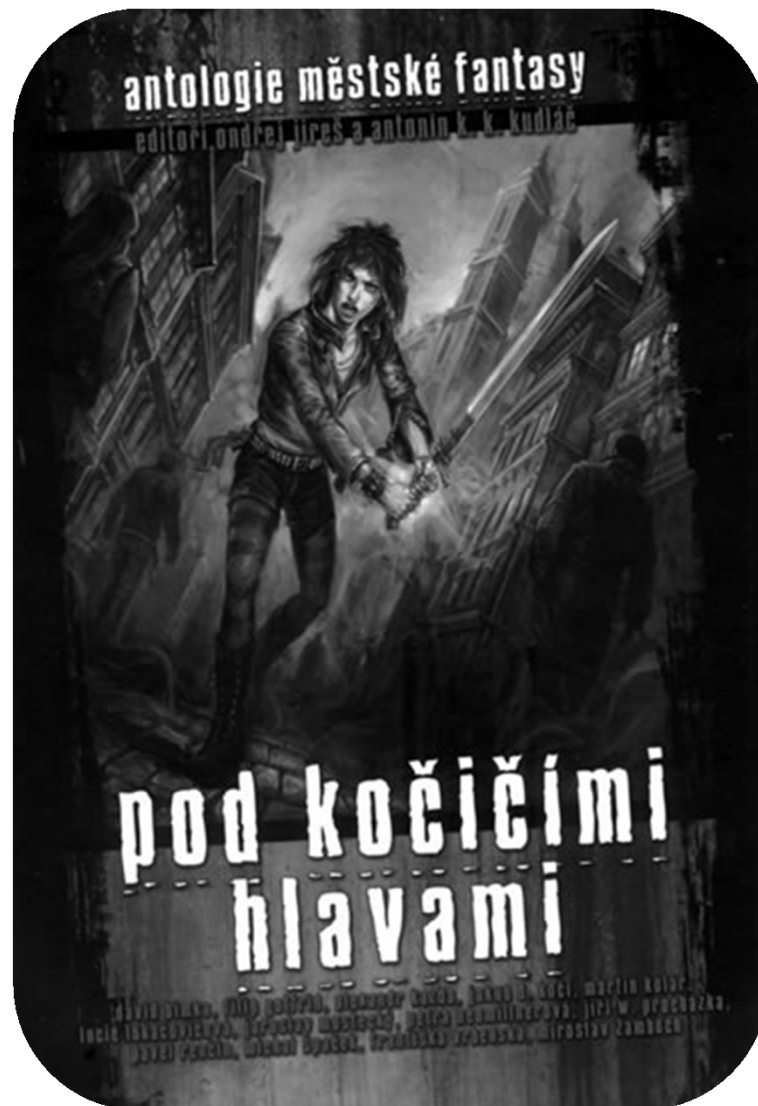
- Neplatí vždy a všude
- Charakter prvku změny
- V SF&F mnohdy zřetelně navazuje na svou mytologickou, pohádkovou nebo vědeckou inspiraci X ve fantaskní literatuře zhusta symbolický, propracovanější, prostředek alegorie.
- Alexandra Berková – Magorie aneb Příběh velké lásky
- Michal Ajvaz – Škeble

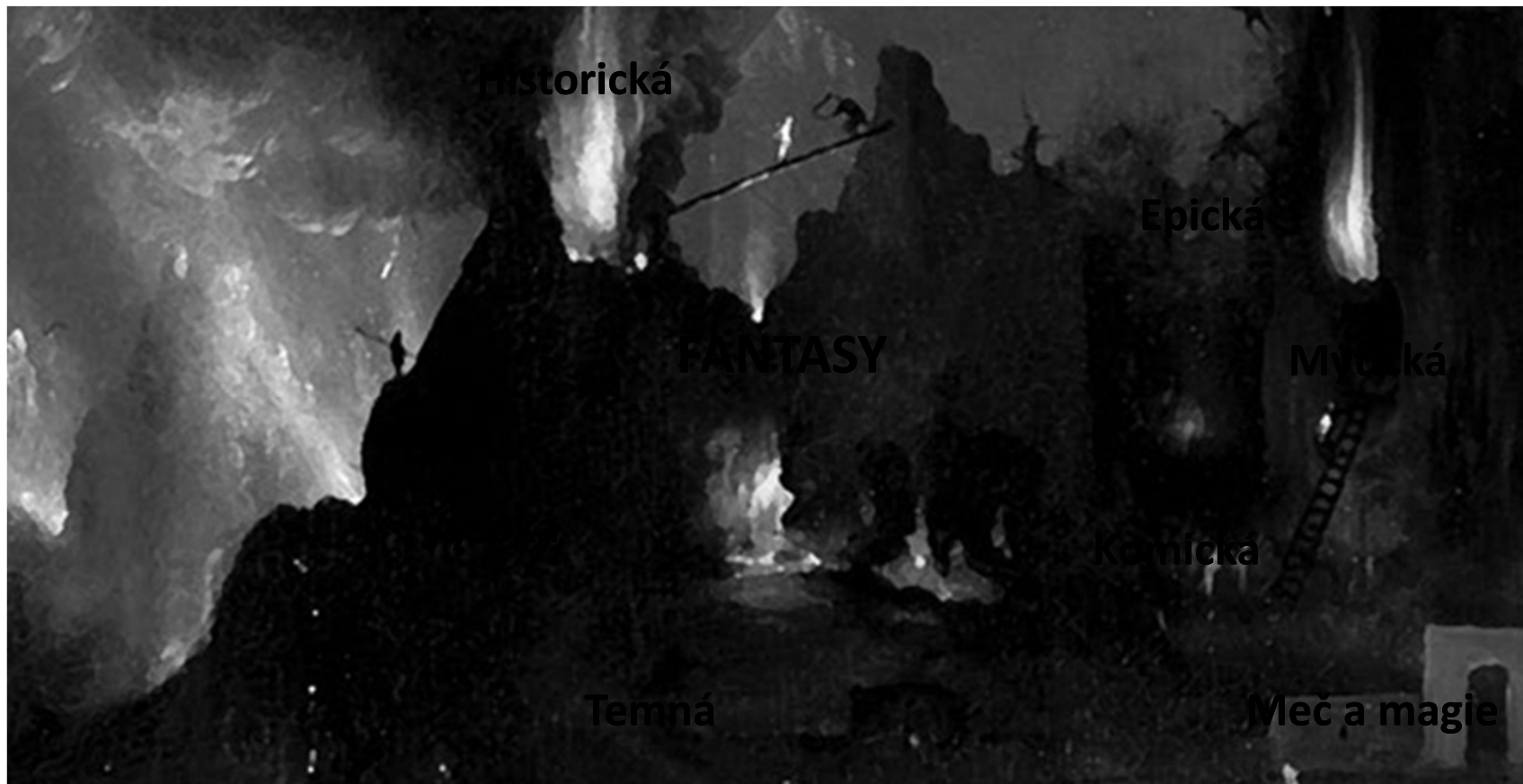
- Počet prvků změny v textu a přímost vztahu k aktuálnímu světu
- Přímě nezávislé, často historizující světy x alegorické texty, blízkost k aktuálnímu světu
- ALE

Městská fantasy

- Prolínání fantastického a aktuálního světa
- Sepětí s chronotopem města
- Gainman: Londýnské podzemí, personifikace
- mlhy, tmy, mostu...
- Dvě současné reality, dva světy sdílející jeden
- prostor
- Přítomnost „skutečného“ města z aktuálního
- světa (překročení prahu) není podmínkou.
-
-

- Neil Gaiman: Nikdykde (1996, č. 1998), Američtí bohové (2001) - „skutečná města“ – čtenář může důvěrně znát prostředí příběhu, k němuž autor přidává další vrstvy
- China Miéville: Nádraží Perdido (2000, č. 2003), Un Lun dun (2007), Město & Město (2009) – „města imaginární i skutečná“
- Sergej Lukjaněnko: Noční hlídka (1998, č.2005),
- Denní hlídka (1999, č. 2005)... Moskva
- Michal Ajvaz: Druhé město (1993), Prázdné ulice (2004),
- Cesta na jih (2008) - Praha
-

- **Steven Erikson - Malazská kniha padlých**
- **George R. R. Martin – Píseň ledu a ohně (Hra o trůny)**
- **Andrzej Sapkowski – Sága o zaklínači**
- **Mervin Peake – Gormenghast**
- **Terry Pratchett – Úžasná Zeměplocha**

Odlišnosti mezi prototypovou SF&F a fantaskní literaturou

- **POSTMODERNA**
- **Zdeněk Neubauer: Přímluvce postmoderny:** *„Bytostná konečnost všech imanentních pravd nepopírá možnost pravdivého, skutečného, definitivního poznání a nikterak nás nezbavuje povinnosti takové poznání přísně, namáhavě a poctivě odlišovat od všeho nepravdivého, neskutečného a předběžného. Postmoderna nám jen tvrdě a naléhavě připomněla, že tak lze činit vždy jen vzhledem k danému diskurzu, teorii, metodě, způsobu tázání, paradigmatu. Toto 'vzhledem k', tento poukaz k souvislostem činí relativním každé vědění – i to nejpoctivější, nejprísnější a nejspolehlivější.*
- *To neznamena, že nemá smysl mluvit o pravdách jistých, věčných a definitivních.*
- *Je třeba pouze mít na paměti, že jejich jistota se týká jen jistého způsobu tázání, poznání a vědění, jejich věčnost sice vypovídá o nezávislosti na čase – leč na čase příslušného věku, k němuž všechny věčné pravdy patří, že i sám výraz 'definitivní' znamená přece právě tolik, co 'skončený'!“*

- **Pluralita pravd + relativizace** → odmítnutí jedné pravdy, jediné převažující interpretace.
- Skutečná celistvost, jednotnost je nedosažitelná – na její místo pluralita, rozmanitost systémů a vzorců jednání → **EKLEKTICISMUS** - rozmanitost, heterogenost a fragmentárnost světa.
- ≠ lhostejnost, otupělost, rezignace na poznání a úsilí.
- Posun od univerzálního a jednotného ke konkrétnímu a jednotlivému – k lokálnímu...
- Takové množství **aluzí**, že se sami o sobě stávají nositelem významu
- **INTERTEXTUALITA**
- Vše, co je uznávané, má být předmětem podezření.
- **Čas nepostupuje po přímce, to, co je vidět, nemusí být nutně skutečnost, na to, co je logické, nelze vždy spoléhat.**
- **Postmoderní holismus** – integrace všech složek osobního života (citové, intuitivní i poznávací) a vědomí si nesmazatelného spojení s tím, co nás přesahuje – příroda, společnost.

Postmoderna v literárním díle

- **Znejišťování skutečnosti**
- Nejasná hranice mezi fikčním a aktuálním světem, autor vstupuje do světa příběhu, boření iluze „skutečnosti“ fikčního, ale i aktuálního světa.
- **Tříštění příběhu**
- Nedůvěra k velkému vyprávění, odhalování fikčnosti postav, jejich charakterů a motivací.
- Rezignace na souvislý, vnitřně koherentní příběh – ve prospěch mnoha různých místy se překrývajících příběhů.
- ALUZE, VARIACE, KOLÁŽ (palimpset), STYLOVÁ RŮZNORODOST, MYSTIKA
- **Jiří Kratochvíl: Medvědí román (1991)**
- **Michal Ajvaz: Druhé město (1993), Návrat starého varana (1991)**
- **Daniela Hodrová – Trýznivé město (Podobojí, Kukly, Théta 1999)**
- **Jáchym Topol – Sestra (1994), Anděl (1995), Kloktat dehet (2005)**

- **Experiment s formální stránkou textu**

- Pro SF&F netypické, experimenty s obsahem

- **Ohled na čtenáře**

- Koherentní silný příběh, důraz na obsahovou stránku, na děj, akci, exkluzivní prostředí → typické pro prototypovou SF&F – přístupnější i pro méně náročného čtenáře.

- **X**

- Fantaskní literatura hledá aktivního čtenáře – podílet se na dotváření textu,
- přistoupit na dialog s autorem,
- neulpět na dějové lince,
- která může být kdykoli přerušena,
- ani na zajímavém fikčním světě.

Vnitřní členění fantastiky podle fikční domény

- Světy realistické literatury nejsou o nic méně fikční než světy pohádek a science fiction.
- Lubomír Doležel
- *„Celý rozsah možných fikcí pokrývá jedna a táž sémantika. Pro dvojitou sémantiku fikčnosti – jednu pro fikce „realistického“ typu a druhou pro fikce „fantastické“ – neexistuje žádné oprávnění.“*
- Ontologická přeměna faktů aktuálního světa při vstupu do světa fikčního → marginalizace rozdílu mezi faktem přistěhovaným (původně přináležejícím aktuálnímu světu) a čistě fikčním (domácím).
- Linda Hutcheon – Narcissistic Narrative. The Metafictional Paradox
- *„Pro čtenáře není snazší vytvořit si dobře zdokumentovaný svět Zolův a uvěřit v něj, než představit si hobity či elfy; imaginativní přeskok do místa a času utvářejícího svět románu musí být proveden v obou případech.“*
- Schopnost autora věrohodně popsat, individuální kompetence čtenáře představit si jevy a události, pro které nenalézají ve své encyklopedii aktuálního světa žádný základ.

Émile Zola - Zabiják

Co všechno si dokážeme představit

Nancy H. Traill - Možné světy fantastiky: Vznik paranormální fikce

- 1) Autentifikovaný modus
- existence dvou autonomních domén – přirozeného a nadpřirozeného – mohou jedna do druhé zasahovat, ale každá tu druhou vnímá jako cizí (zásahy nadpřirozených bytostí, bohů, démonů apod. do „našeho světa“).
- 1b) Modus fantastický
- fikční svět tvořen nadpřirozenou doménou; přirozená doména buď zcela chybí, nebo má pouze rámcovou, velmi omezenou úlohu (Gulliverovy cesty).
- 2) Dvojznačný modus
- existence nadpřirozené domény není plně fikčně ověřena a trvá jedině v rovině možnosti. Čtenář si tedy nikdy nemůže být jist, zda nadpřirozené prvky ve fikčním světě „skutečně“ existují.
- 3) Desautentifikovaný modus
- konstruuje doménu nadpřirozena, aby ji posléze zpochybnil či zcela zavrhl jako sen či halucinaci. V závěru textu nabídnuto přirozené vysvětlení nadpřirozených událostí a návrat do domény „naší skutečnosti“ (Alenčino probuzení z říše divů).

- **Paranormální modus**

- Vyhraňuje se od 2. poloviny 19. století
- Rozhraní mezi fantastickým a realistickým je smazáno a obě domény se slívají v jedinou, v níž opozice ztrácí moc a nadpřirozené není než nálepkou pro jevy dějící se uvnitř přirozeného světa. Nadpřirozené ztrácí charakteristiku nadpřirozenosti ve prospěch nepoznanosti.

- **Magický realismus a fantaskní literatura**

- *„Přirozená doména bytní a zahrnuje zvláštní oblast přístupnou osobám s mimořádnou vnímavostí. Nadpřirozené jevy jsou reinterpretovány a umístěny uvnitř přirozeného paradigmatu. Jsou latentní v přírodě nebo vrozené lidem a jiným živočichům. Zákony fyzicky možného nejsou porušovány, ale přehodnocovány a jejich rozsah je rozšířen, tak aby zahrnoval vědecky nedokázané.“*

- Jáchym Topol – Anděl
- Neil Gaiman
- Michal Ajvaz
- Kateřina Tučková – Žitkovské bohyně

Funkce fantastické literatury

- Literární funkce
- Poznávací (informativní)
- Rozšiřuje poznání aktuálního světa
- Didaktická
- Záměr působit na čtenáře prostřednictvím textu
- vychovávat ho
- Formativní
- Rozvoj osobnosti – fantazie, tvořivosti, myšlení
- Estetická
- Vnitřní obohacení prostřednictvím estetického prožitku
- Zábavná
- Poskytuje uvolnění, „únik“ od starostí aktuálního světa, ukrácení času

- **Lubomír Doležel: Heterocosmica II. Fikční světy postmoderní české prózy (2014)**
- *„Vertikálním zařazením patří fantasy hlouběji než do populární literatury, patří do literárního kýče. [...] Současná česká fantasy je tedy pohádka, která nahradila předválečné čtivo typu Červené knihovny. Stejně jako jejího předválečného předchůdce nemůžeme dnešní fantasy považovat za originální žánr české prózy.“*
- **Jaroslav Toman: Fantasy pohledem literární teorie a kritiky (2011)**
- *„Zároveň [Fantasy: Encyklopedie fantastických světů] jasně definuje její funkci. Odmítá moralitu, didaxi, politickou tendenčnost i kultivaci estetického cítění, stanovuje si jediný cíl: ‚přenést obyčejného čtenáře... do říše fantazie a neomezených (ne)možností a poskytnout mu to pravé potěšení z četby. ‘ Tato definice vlastně prozrazuje, proč se fantasy stává téměř výlučně četbou mládeže a proč tíhne k umělecky pokleslému čtivu“.*
- **David Pringle: Fantasy: Encyklopedie fantastických světů (1999, č. 2003)**
- Luisa Nováková: „Několik poznámek o pohádce a fantasy“, Současnost literatury pro děti a mládež (2008)
- S pojmem fantasy zachází značně svévolně, zaměřuje se na její triviální podobu, kterou *„víceméně chápe jako přednost a za jednu z esenciálních žánrových charakteristik fantasy považuje naprostou dominanci zábavné funkce nad všemi ostatními“.*

Specifické funkce fantastiky (?)

- Valerij Jakovlevič Brjusov (1873 - 1924)
- Symbolistický básník, autor fantastických povídek a románu Hvězdná hora
- Hranice fantazie 1912 – *autor fantastiky by se měl především věnovat bílým místům vědy*
- Hugo Gernsback (1884 Lucembursko – 1967, New York)
- Spisovatel a editor SF
- Zakladatel prvního SF magazínu – Amazing Stories, 1926
- Klíčové pro vznik fandomu – zveřejněné adresy přispěvatelů (texty, dopisy)
- "75 percent literature interwoven with 25 percent science"
- Fantastika (science fiction) jako šířitel a popularizátor vědeckých poznatků
- „Nejen, že tyto úžasné příběhy jsou ohromně zajímavé čtení – jsou vždy poučné. Dodávají znalosti... ve velmi stravitelné formě.“
- Cena Hugo drsné obchodní praktiky

F (rederick). Orlin Tremaine

- (1899 –1956)
- 1933 – editor magazínu Astounding Science Fiction
- Ondřej Neff: Tremaine byl první, kdo si uvědomil, že VFL nevystačí pouze s dobrodružnou zápletkou prostoupenou báječnými maškami.
- Koncepce „myšlenkové varianty“ – v každém čísle ASF minimálně jeden příběh musí vrhnout nové světlo na určitou problematiku.
- Sociální problematika do té doby nezajímavá – Wells v USA v té době znám kvůli fantastické technice (stroj času apod.), sociální a etický podtext stranou.
- Spekulativní kritická SF – ani bavit ani strašit ani vzrušovat vynálezy budoucnosti a průhledy do galaktických dálek, ALE zamýšlet se nad SOUČASNÝM SVĚTEM a jeho negativními skutečnostmi.
- SF literatura neuniká ze skutečného světa, ale navrácí se k němu

• John Wood Campbell Jr. (1910 – 1971)

- 1937 – po Tremainovi redaktorem časopisu Astounding Stories
- 1939 – 43 časopis Unknown – zaměřený na fantasy
- The Encyclopedia of Science Fiction (J. Clute) : "More than any other individual, he helped to shape modern sf."
- Hlavní funkce fantastiky uvnitř ní samé – umělecky svébytný žánr → na úrovni mainstreamové literatury
- Důraz na literární kvalitu textu – inspirace krásnou literaturou
- Ohromný nárůst kvality SF – od dobrodružných historek a space oper k literatuře

- NAVÍC
- Fantastika stojí nad ostatní literaturou, protože dokáže nejlépe a nejúplněji postihnout realitu moderního světa
- Golden Age of Science Fiction
- Hledání talentů, rozvíjení jejich nadání, inspirace – zákony robotiky, Dějiny budoucnosti

• Campbellovy zásady psaní SF

- Budoucnost musí být obyvatelná
- Už ne jen třpytivá kulisa pro dobrodružný děj
- Následky každé změny je třeba domyslet – každý vynález má dopad na civilizaci
- Akce podřízena reakci postav – *„I když je vaším hrdinou robot, lidský čtenář čeká na jeho lidské reakce.“*
- Neodmítal sebefantastičtější nápady – všechny ale musely mít svou vnitřní logiku
- Stejně jako Gernsback technický optimista – připouštění negativních dopadů technického pokroku, ale chápou to spíše jako povzbuzení k usilovnému bádání, neboť „neduhy vyvolané působením staré techniky jistě dokáže vyléčit technika nová“.

Evropská spekulativní literatura

- Mary Shelley – Frankenstein neboli moderní Prométheus 1818
- Nepředvídatelnost následků vědeckotechnického pokroku, odpovědnost vědce, etika bádání, umělý člověk zprvu dobrý, v netvora se mění následkem lidského jednání

- Jules Verne (1828 - 1905)
- Věřil, že popisuje záhady zítřka – vize uskutečnitelné
- Fascinace možnostmi člověka, dobrodružné cesty, úžasné vynálezy
- Vliv na francouzskou avantgardu a surrealismus
- Svými díly přiměl veřejnost, aby se o nový žánr zajímala
- Na základě smlouvy s nakladatelstvím se musel podřít požadavkům dětské literatury. Nebyl dost dobrý spisovatel, aby obstál v literatuře pro dospělé.
- Nepsal pod tlakem vědeckých hypotéz nutících k extrapolaci, ale pod dojmem prvních projevů technické revoluce v romantickém ovzduší → snadná nákaza lacinou dobrodružností.
-
-

- H. G. Wells (1866 - 1946)
- Sociální SF – morální, etické a filozofické otázky , alegorický přístup
- nastavuje zrcadlo zlověstným trendům ve společnosti.
- Stroj času – rozštěpení lidstva na dvě větve
- Socialismus (ne třídní boj), světový stát, druhá světová válka jako velká osobní rána – potvrzení nejhorších předpovědí, selhání Společnosti Národů
- Poslední dílo – S rozumem v koncích (listopad 1945) – atomová bomba, testament
- Wells X Verne
- W se moc nezabývá vědeckými fakty X V na nich staví.
- W příběhy chtějí dosáhnout stejného stupně přesvědčivosti jaké dosahuje živý sen.
- W fantazie X V věda
-
- Další vývoj SF – technika samotná přestává zajímat, zájem ke ztraceným světům a životě ve vesmíru.
- John Kessel – Buffalo (in Locus)

Nová vlna

- 60. Léta
- New Worlds – redakce Michael Moorcock – z Británie se šíří do USA
- Zpět od vesmíru a vzdálené budoucnosti k přítomnosti nebo blízké budoucnosti a člověku
- Značná inspirace mainstreamem – po formální i tematické stránce
- prvky dada, nadsázka, parodie, absurdní próza
- Rozbíjení dosavadních tabu, experimenty, s formou i obsahem, surrealismus, metafora
- Důraz na psychologickou stránku, zájem o „měkké vědy“ (soft science)
- *„SF není izolovaný literární či ideový směr, ostře odlišený od ostatních myšlenkových proudů doby. Snaha o hluboké propojení mezi jednotlivými literárními druhy i mezi literaturou a společností. Autoři citlivě vnímají a ve své tvorbě odrážejí vše, co se odehrává v uměleckém, filozofickém i politickém myšlení současnosti, ve zvýšené míře se zajímají o názory a život vrstev a subkultur stojících v opozici proti panujícímu politicko-ekonomickému systému.“*
- Odklon od pulповé minulosti SF – pubertální upachtěné psaní

- Nová vlna: zastřešující termín pro přepestrou směsici, filozofických, politických i náboženských proudů, vnitřně spjatých především citovými a etickými postoji.
- (Zájem o hippies, prožitky navozené drogami, koketérie s východními filozofiemi, převažující levicové postoje v souvislosti s válkou ve Vietnamu, odpor proti pokrytectví, problematika sexu.)
- Nové vlně proklestili cestu autoři vážné literatury
- V ohnisku zájmu jednotlivec – ne vrstva či celá společnost – civilizační problémy → pesimismus.
- Formální experiment – odstřeluje tabu – sex, náboženství, rodina, na průměrného čtenáře už se nebere ohled.
- Reakce starších mnohdy odmítavá
- SF jako vážná a angažovaná literatura – Moorcock
- Harlan Ellison – Nebezpečné vize – bombastická reklama.
- Témata Nové vlny – odcizení, manipulovanost, lhostejnost, pokrytectví.
- Novum v SF, odstranění tabu X v literatuře hlavního proudu už tato tabu dávno neexistovala. Příkladu Nových vizí následují další antologie, jejich charakter určen především zaměřením editora.

Dva příspěvky Umberta Eca k teorii fantastiky

- **O vědecko-fantastické literatuře (in Skeptikové a těšitelé 1964)**
- Fantastika, přestože se snaží vyjadřovat k naléhavým problémům doby, je průmyslovým výrobkem s primárně zábavnou funkcí, který se není schopen vzdát didaktičnosti.
- *„Science fiction je literatura **konzumní** a není ji tudíž možno posuzovat podle kritérií platných pro literaturu experimentální a laboratorní. Je založena na **akčním mechanismu**, který má vyvolat okamžitý, bezprostřední efekt. Výpravná vědeckofantastická literatura je založena na použití několika **mytologemů**. Univerzálnost „situací“ a problémů je tu hlavní podmínkou fungování děje.“*
- *„Vědecko-fantastická literatura obsahuje něco, co moderní kultura od středověku a jeho renesančních odnoží nezná, a **to institucionalizovaný repertoár postav**, díky němuž každá typická situace, každý sumarizující emblém, charakter či figura získávají v očích čtenáře okamžitě kvalitu alegorického či morálního postoje a každý příběh se stává poselstvím, přesahujícím vnější sled faktů.“*

- **Světy vědecko-fantastické literatury (in O zrcadlech a jiné eseje 1995)**
- *„Dobrá science fiction je vědecky zajímavá ne proto, že mluví o technologických zázracích – a nemusela by o nich vůbec mluvit – ale proto, že se nabízí jako narativní hra se samou podstatou každé vědy, to jest s její předpokladovostí.[...] Autor science fiction je pouze jakýsi opatrný vědec, a to často z důvodů přísně morálních (zvláště když předpokládá nějaké společenské jevy), protože tím, že tuší a předpovídá možnou budoucnost, snaží se jí v podstatě předejít.“*

Tři eseje o české sci-fi – Ondřej Neff 1985

- „Naprostο nepodceňuji standardní úroveň. Na standardní úrovni však dlouho nepřezije ani čtenář, ani autor sám.“
- „Nepovažoval bych za žádné neštěstí, kdyby se z ní
- stalo dobře dělané spotřební čtivo romantickodobrodružného ražení! I z takové platformy lze jít dál, vždyť raný Lem a zejména bratři
- Strugačtí také psali nenáročnou spotřební literaturu,
- a netrvalo dlouho a podařilo se jim vybudovat
- skutečně osobité světy! Víím však, že naši autoři mají
- vyšší ambice i větší schopnosti, než aby je trvale
- uspokojovala tvorba jakéhosi socialistického Perry
- Rhodana. A proto věřím, že za dalších pět let, až se
- snad znovu setkáme na stránkách studie o české
- fantastice, budeme diskutovat o silných tvůrčích
- osobnostech a o podivuhodných, kouzelných světech,
- do nichž nás svou tvorbou zavedly.“

Průvodce paralelními světy – Aleš Langer 2006

- „SF se propracovala ke své **základní** funkci – funkci **zábavné** – a moralizování a společenskou kritiku buď jako nepodstatné opustila, anebo je odsunula do druhého či třetího plánu. To ovšem ani v nejmenším neznamena, že by SF rezignovala na své možnosti přinášet čtenáři jisté poznání. Pouze začínala chápat, že toto **poznání, explikaci daných tezí, deskripci závažných lidských problémů a odpovědi na zásadní otázky vztahující se k lidské existenci je nutno zformovat do adekvátního literárního tvaru.** Tak, aby tato díla byla schopna uspokojit jak čtenáře čtoucího pouze v „prvním plánu“, tak i ty ostatní, kteří v dílech hledají jejich myšlenkovou hloubku.“
- **„Současná česká fantastika už oním syndromem „býti brán vážně“ netrpí:** vyplňuje svou část literárního spektra, je ve své většině vnímána jako literatura triviální, oddechová, určená k rychlé spotřebě, čemuž odpovídají i paperbacková vydání. Zájem čtenářů a kritiků mimo fanouškovské struktury vzbudí jen nemnohá díla z této oblasti, naposledy Další den Valhaly Františka Novotného. Jsem přesvědčen, že je to tak v pořádku.“
- **KRMNÁ SF**

Předlistopadová fantastika jako společenskokritická literatura

- „Témata psychologická, společenská a ekologická si velká část české předlistopadové SF vybírala s naprosto jednoznačným úmyslem využít je ke kritice stávající společnosti.“
- Alegorie
- Dvojsmysl
- Eva Hauserová – U nás v Agónii, Hostina mutagenů
- Ivan Kmínek – Utopie, nejlepší verze, Ústřední kancelář vesmíru se neozývá
- Jan Hlavička – Hurá, hřbitov jede!
- Josef Pecinovský – Házím ti laso, kamaráde
- „Tržní vztahy a komercializace literatury vrátily velkou část SF do tradičních kolejí spotřební zábavné literatury.“

• Fantastika jako literatura

- Zábavná
- Triviální
- Konzumní, na jedno použití
- Oddechová, relaxační

- Braková - „zpravidla prozaické dílo, jehož účelem je poskytovat vzrušení širokým čtenářským vrstvám a které nedbá na uměleckou a ideovou hodnotu. Vyznačuje se nedostatkem původní invence, chudou a mechanickou kompozicí, potlačením psychologických a vůbec složitějších prvků románové skladby, naivní motivací, nevyplývající z charakteru postav, falešným morálním závěrem a neuměleckostí jazykového projevu (např. kovbojky, dívčí románky).“ – Slovník literární teorie (Vlašín) 1977
- Úniková – „Próza tohoto typu poskytuje tedy čtenáři spíše jen únik do „bdělého snění“, v němž vládne či vítězí dobro nad zlem, pravda nad lží apod., než aby vypovídala o reálné životní situaci člověka.“